

І. Динник

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЗАСІБ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто основні методологічні та практичні проблеми з'ясування ролі соціальних мереж у побудові конструктивного та комунікативного діалогу як засобу суспільного розвитку у взаємовідносинах держави та суспільства. Розкрито сутність соціальних мереж в умовах трансформаційного розвитку України. Ідентифіковано взаємозалежність соціальних мереж у відносинах держави та суспільства з реформуванням інституційних структур держави та охарактеризовано значення соціальних мереж як платформи для зворотного зв'язку та інформаційного обміну в управлінській діяльності.

Ключові слова: взаємовідносини, держава, суспільство, громадянське суспільство, публічні службовці, розвиток соціальних мереж, комунікація, Інтернет-мережі, конструктивний діалог.

Україна – молода правова держава, яка потребує налагодження багатьох суспільних процесів та створення якісних механізмів здійснення публічного управління. Один із сучасних напрямів, у якому потрібно розвиватися, є сфера інформаційних комунікацій, яка наразі відіграє одну із головних ролей у діяльності органів державної влади та є засобом суспільного розвитку. Публічні службовці повинні відповідати сучасним вимогам і бути компетентними в використанні сучасних інформаційних комунікацій. На сучасному етапі є дуже актуальним використання соціальних мереж як одного з можливих засобів встановлення взаємовідносин держави з суспільством та формування позитивного іміджу публічної влади. Активне використання соціальних мереж може бути використане як у позитивних цілях, з метою налагодження контакту та поширення правдивих відомостей з боку держави до народу, так із негативного боку, а саме дискредитації представників влади чи політичних діячів. Для формування і розвитку суспільства важливе формування правильного уявлення про державу, право та політику, встановлення та налагодження соціальних відносин між публічними службовцями та громадянами. Тому необхідно провести наукову розвідку в напрямі пошуку методології оцінки ефективності використання сучасних комунікаційних технологій в особі Інтернет-мереж для забезпечення конструктивного діалогу між державою та суспільством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про багатоаспектність та складність явища інформаційної глобалізації. Розгляд суті, змісту та функцій соціальних мереж, визначення їх ролі у формуванні взаємовідносин держави та суспільства певною мірою здійснювався у працях С. Алексєєва, В. Бабкіна, Б. Барбера, Д. Гергена, Б. Гершунського, М. Голованя, М. Жалдака, О. Желюка, С. Коноплицького, А. Ковальчука, О. Ляшенко, П. Маланюка, Д. Моріс, В. Моїсеїва, Б. Потянника, В. Різун, Т. Фісенко, О. Холода, В. Шепеля, В. Щербини та інших. Аналіз соціальних мереж сформулювався як ключова техніка соціальних досліджень Дж. Морено. Саме поняття “соціальна мережа” уперше з’явилися в класичній соціальній філософії модерніті, наприклад у працях Г. Зімеля. Одним із перших А. Бейвлас виклав теоретико-методологічні засади функціонування різних видів соціальних мереж. Мережну архітектуру соціального

простору висвітлено в працях П. Бурдье. Зміни, які відбуваються у сучасному суспільстві, зокрема у комунікаційному середовищі, вимагають переосмислення ролі традиційних засобів зв'язку у взаємодії держави та суспільства за умови глобалізації в управлінській діяльності. Наведені аргументи свідчать про необхідність подальшого дослідження окресленої проблематики.

Ціллю статті є виявлення ролі соціальних мереж у побудові конструктивного та комунікативного діалогу як засобу суспільного розвитку у взаємовідносинах держави та суспільства в період трансформаційних змін в Україні. Досягнення цієї цілі зумовлює вирішення таких завдань: розкрити сутність соціальних мереж в умовах трансформаційного розвитку України; ідентифікувати взаємозалежність соціальних мереж у відносинах держави та суспільства з реформуванням інституційних структур держави; дослідити поняття соціальних Інтернет-мереж як засіб суспільного розвитку; охарактеризувати значення соціальних мереж як платформи для зворотного зв'язку та інформаційного обміну в управлінській діяльності.

Формування мережевої форми взаємодії держави та суспільства є історичною відповіддю на ситуацію комунікаційного надлишку. Суспільство, ключову комунікативну роль в якому починають відігравати соціальні мережі, вільно формує об'єднання людей і групи за інтересами. Вони є інструментом, за допомогою якого велика кількість користувачів глобальної мережі отримують додаткові можливості у спілкуванні [1]. На сучасному етапі в багатьох країнах світу соціальні мережі починають застосувати в діяльності органів державної влади. Основною причиною цього є те, що соціальні мережі зарекомендували себе як інструмент для політичних впливів на суспільство, з одного боку, та впливу кожної окремої особистості на державні процеси та владу – з іншого. Таким чином утворюються нові моделі взаємодії громадян, що представляють суспільство та влади, яка визначає особливості функціонування та розвитку держави. Термін “соціальні мережі” був введений у 1954 р. представником “манчестерської школи” Дж. Барнсом у статті “Класи і збори в норвезькому острівному приході”, яка увійшла до збірки “Людські стосунки” [2]. За допомогою соціальних мереж публічні службовці мають можливість поширювати інформацію відповідної теми для певних аудиторій. Також створюються віртуальні громадські обговорення для вирішення нагальних проблем та шляхів їх вирішення.

Соціальна мережа – це спеціально реалізована можливість віддаленої взаємодії людей з метою обміну інформацією, зазвичай яскраво вираженої тематичної спрямованості; географічно учасники соціальної мережі можуть бути досить віддаленими один від одного, тому інструментарій соціальної мережі є найбільш ефективним засобом комунікації [3].

Термін “соціальна мережа” застосовують не тільки до тематичних співтовариств людей, а й до Інтернет-сервісів, які надають можливість тематичної кооперації користувачів, таких як “ВКонтакте”, “Однокласники”, “Facebook”, “LiveJournal” тощо [4].

Найпопулярнішими на сьогодні соціальними мережами є: “Facebook” (кількість користувачів понад 1,3 млрд на 2015 р.), “ВКонтакте” (середня кількість відвідувань за місяць дорівнює 293 млн користувачів), “Однокласники” (кількість активних користувачів 200 млн), “Twitter” (500 млн зареєстрованих користувачів).

Безумовно, що наразі соціальні мережі стали основним засобом для спілкування і розвитку соціальних контактів, спільного пошуку, зберігання та класифікації інформації,

творчої діяльності мережного типу, індивідуального та колективного планування (розклад, зустрічі).

На думку К. Дубняк, соціальна мережа спрямована на побудову співтовариств в Інтернеті з людей зі схожими інтересами і/або діяльністю, оскільки зв'язок здійснюється за допомогою сервісу внутрішньої пошти або миттєвого обміну повідомленнями [5].

На практиці соціальні мережі виконують усі функції, що відповідають засобу масової комунікації, – інформативну, регуляторну та культурологічну.

Інформативність полягає у наданні масовому читачеві, слухачеві й глядачеві актуальної інформації про різні сфери діяльності: ділову, науково-технічну, політичну, юридичну, медичну тощо.

Регуляторна функція має широкий діапазон впливу на масову аудиторію, починаючи з установлення контактів і закінчуючи контролем над суспільством. Масова комунікація впливає на формування суспільної свідомості групи й особистості, на формування громадської думки та створення соціальних стереотипів. Тут же приховані можливості маніпулювати й управляти суспільною свідомістю, фактично здійснювати функцію соціального контролю.

Культурологічна функція містить у собі ознайомлення з досягненнями культури й мистецтва та сприяє усвідомленню суспільством необхідності наступності культури, збереження культурних традицій [6].

На сьогодні немає сумнівів у тому, що активне використання соціальних мереж дає змогу мобілізувати людей на активні дії, однак це ще не дає підстав для однозначного твердження того, що вони є ефективним засобом для суспільного розвитку.

Водночас, згідно з дослідженням Factum Group Ukraine, станом на лютий 2016 р. загальна аудиторія регулярних (таких, що виходять онлайн частіше ніж 1 раз на місяць) користувачів Інтернету становила 62% населення України (22,8 млн осіб). Українські користувачі остаточно подолали гендерний розрив (49% чоловіків, 51% жінок), впевнено долається віковий розрив, а також розрив між містом та селом – у середньому 69% населення міст (незалежно від кількості населення) і 47% мешканців сіл є регулярними користувачами.

Окрім цього, попередні аналогічні дослідження InMind свідчать, що саме в сільській місцевості рівень проникнення мережі Інтернет зростає найшвидше [7].

Соціальні мережі поступово стають інструментом перетворення суспільства, поширення наукового і технічного знання, формування колективів та громадських рухів, використовуються для спілкування, маркетингових досліджень і просування продукції та послуг [8].

Огляд функцій соціальних Інтернет-мереж дає змогу побачити їх безпосередній вплив на процеси демократизації та побудови громадянського суспільства в посткомуністичних суспільствах та країнах, що розвиваються. Соціальні Інтернет-мережі можуть належати до одного з інститутів громадянського суспільства, а саме – до незалежних засобів масової інформації, що обслуговують громадські інтереси та потреби, формують громадську думку. Своє місце вони можуть мати серед вертикального виміру громадянського суспільства, до якого належать:

- політичні права громадян;
- політичні партії та рухи;
- органи місцевого самоврядування;
- незалежні засоби масової інформації [9].

Отже, соціальні Інтернет-мережі в розвинутих демократичних країнах справді перетворюються із супутніх чинників формування громадянських суспільств на їхню важливу складову і один із соціальних інститутів.

У країнах же, що розвиваються і прагнуть перетворитися із “закритих” на “відкриті” (за термінологією К. Поппера), соціальні Інтернет-мережі здатні суттєво прискорити процес формування в них громадянського суспільства, найперше через протестні практики населення. У такого типу країнах (до яких належить і Україна) громадянське суспільство зароджується в боротьбі за відновлення своїх інтересів перед авторитарними чи тоталітарними режимами [10].

Прикладом виявлення волі громадян у мережі Інтернет є спалах громадянської активності, пов’язаний із Революцією Гідності та війною на Сході України. Він засвідчив високий рівень самоорганізації та взаємодії громадян, координації дій через соціальні мережі та водночас вторинність ролі офіційно зареєстрованих політичних партій і громадських організацій. За допомогою соціальних мереж люди гуртувалися та спілкувалися з однодумцями, організовували різні акції та мітинги, передавали важливу інформацію. Євромайдан розпочався із закликів активістів в Інтернеті виходити на протести. Як показують дослідження, саме роль лідерів думок у соціальних мережах, а не партійних функціонерів виявилася визначальною в активізації громадянського спротиву.

Бажаємо ми того чи ні, але повинні визнати, що живемо в час докорінного переосмислення політико-правової ролі суспільства в сучасній державі. Ми є свідками трансформації парадигми держави, оскільки діючі системи управління різко втрачають свою ефективність. Відтак, зміни є не так еволюційними, як революційними. На сьогодні громадянське суспільство переростає в інформаційне, а це потребує, по-перше, чіткого осмислення державою необхідних змін, по-друге, своєчасної реакції та активних дій для створення правового поля, у якому (в перспективі) зацікавлені всі – і суспільство, і особа, і держава [11]. На нашу думку, це дає змогу громадянам ефективно брати участь у політичному житті Української держави.

Як зауважували у своїй публікації американські дослідники Д. К. Р. Ліклайдер та Р. В. Тейлор стосовно перспектив розвитку соцмереж, “... у більшості галузей вони складатимуться з географічно віддалених елементів, які часом скупчуються в невеликі масиви, а інколи працюють відокремлено. Це будуть спільноти, об’єднані не географією, а зацікавленнями” [12].

Загалом можна констатувати, що протягом останніх десятиріч формуються зачатки суспільства, у якому Інтернет став основним засобом спілкування, проведення дозвілля, зв’язком відносин суспільства та держави, джерелом інтелектуального зростання, навчання і нерідко – основної роботи. Така тенденція, однак, виявляється не лише у своїх позитивних аспектах [13].

Соціальні мережі вперше стали засобами обміну інформацією між людьми, контроль за змістом якої з боку держави є в правовому, техніко-технологічному аспектах суттєво обмеженим [14]. “Онлайн мережі, – як зазначає М. Кастельс, – стають формами “спеціалізованих спільнот”, тобто формами комунікабельності, побудованим навколо специфічних інтересів... люди можуть належати до декількох таких мереж” [15].

На сьогодні, фактично, уже збулося короткотермінове пророкування М. Кастельса про те, що “мережі онлайн, коли вони стабілізуються у своїй діяльності, можуть побудувати спільноти, віртуальні спільноти, відмінні від фізичних спільнот, але

необов'язково менш інтенсивні чи менш ефективні в поєднанні й мобілізації. Далі те, що ми спостерігаємо в наших суспільствах, – це розвиток комунікаційного гібрида, який поєднує фізичне місце перебування й кібернетичне місце перебування, що діє як матеріальна опора мережевого індивідуалізму” [16]. Ці процеси розвиваються також і в поза виробничій сфері, у громадській діяльності, сімейно-шлюбних стосунках, навчанні, організації дозвілля тощо.

Необхідно зазначити, що життя кожної людини вплетене в густу мережу найрізноманітніших соціальних зв'язків і дій. Кожен суспільний індивід стає учасником й одночасно їх творцем.

Ефективним майданчиком для комунікації та налагодження зворотного зв'язку є персональні сторінки політиків, урядовців та управлінських структур у соцмережах. Кількість тих, хто вподобав сторінку або підписався на повідомлення з неї, зміст і кількість коментарів під постами дають інформацію для висновків стосовно того, чи підтримується діяльність певного політика або певної структури, які саме дії викликають найбільший резонанс, що підтримується громадськістю, а що викликає критику.

Інструментами зворотного зв'язку на мережевій сторінці часто стають “лайки”, “підписки” на певну управлінську організацію чи публічного службовця, коментарі під постами, написання особистого повідомлення автору сторінки, напис на “стіні” тощо.

Налагодження ефективної комунікації в мережевому середовищі, відкритість та прозорість державного діяча, політика або організації перед громадою стають додатковим чинником їхньої суспільної підтримки через розуміння ними, внаслідок інформаційно-комунікаційної взаємодії, громадських потреб і відбір тих інструментів діяльності, що забезпечують результативність та ефективність. Але зважаючи на недостатність методологічної бази й відсутність єдиної методики комплексної оцінки ефективності, питання розвитку соціальних мереж у взаємовідносинах держави та суспільства потребує подальших досліджень.

Висновки

Унаслідок появи нових форм комунікації та взаємодії людей у суспільстві, питання соціальних мереж є надзвичайно актуальним. У таких умовах органи державної влади повинні удосконалювати свою діяльність, щоб відповідати вимогам сучасності. Соціальні мережі як популярний елемент сучасного інформаційного простору можуть стати якісним інструментом для встановлення зв'язку між державною владою та суспільством, а також платформою для спільної діяльності задля визначення та пошуку шляхів вирішення нагальних проблем.

Отже, взаємодія урядовців із громадянами в соціальних мережах відкриває додаткові шляхи до побудови ефективних комунікативних каналів між суспільством і владою. Зокрема, до них належать утворення співтовариств, груп, сторінок у соціальних мережах, де державні структури контактують із громадянами; створення блогів, де представлені та обговорюються державні послуги; залучення суспільства до роботи з поліпшення законодавства – доступ громадян у режимі онлайн до інформації державного сектора, чинних законів і тих, що розробляються; пряма звітність чиновників перед громадянами; оперативне обговорення і вирішення в режимі он-лайн проблем, що виникають у країні і окремих областях. З огляду на ці аспекти, в умовах сучасності, соціальні мережі є ефективним засобом формування суспільного розвитку в сучасній Україні.

Список використаної літератури

1. Галіч Т. О. Соціальні Інтернет-мережі та віртуалізація суспільного життя / Т. О. Галіч // Соціологія майбутнього: науковий журнал з проблем соціології молоді та студентства [Текст]. — 2010. — Вип. 1. — С. 145—152.
2. Там само. — С. 145—152.
3. Вахула Б. Я. Соціальні інтернет-мережі, їхні функції та роль у формуванні громадянського суспільства / Б. Я. Вахула // Вісник Львівського університету [Текст]. — Львів: [б. в.], 2012. — Вип. 6. — С. 312, 313.
4. Губанов Д. А. Социальные сети: модели информационного влияния, управления и противоборства [Текст] / Д. А. Губанов, Д. А. Новиков, А. Г. Чхартишвили. — М.: Физматлит, 2010. — С. 84—86.
5. Дубняк К. В. Соціальні мережі Інтернет як засіб обміну інформацією / К. В. Дубняк // Держава та регіони [Текст]. — 2014. — № 3. — С. 123. — (Серія: Соціальні комунікації).
6. Там само. — С. 125.
7. Проникновение интернета в Украине [Електронний ресурс]. — Режим доступа : <http://www.inau.org.ua/download.php?491d3c591971bf8e42ae9ce698e28bc0>.
8. Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства [Електронний ресурс]: [монографія] / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — К.: [б. в.], 2013. — С. 22.
9. Там само. — С. 30.
10. Там само. — С. 31.
11. Там само. — С. 33.
12. Licklider J. C. R. The Computer as a Communication Device, Science and Technology [Electronic resource] / Licklider J. C. R., Taylor R. — Access mode : <http://www.kurzweilai.net/meme/frame.html?main=/articles/art0353.html>.
13. Соціальні мережі як інструмент взаємовпливу влади та громадянського суспільства... — С. 24, 25.
14. Там само. — С. 18.
15. Кастельс М. Інтернет-галактика [Текст] / М. Кастельс. — К.: Ваклер, 2007. — С. 132.
16. Там же. — С. 131.

*Стаття надійшла до редакції 06.03.2017
Схвалена до друку редколегією 22.03.2017*

I. Дунник

SOCIAL NETWORKS AS AN INSTRUMENT OF SOCIAL DEVELOPMENT

This article reviews the main methodological and practical problems of defining the role of social networks in the creation of a constructive and communicative dialogue as an instrument of social development in the interrelationship between the state and society. Accordingly, the article reveals the essence of social networks under transformational development of Ukraine, identifies the interdependence of social networks in the relationship between the state and society with the institutional structural reform, and characterizes the significance of social networks as a feedback and information exchange platform in the management activity.

Key words: interrelations, state, society, civil society, public servants, development of social networks, communication, Internet networks, constructive dialogue.